

Cursus *Klinisch kijken naar Kunst* scherpt observatievermogen aan

F. Meulenberg

Samen met het museum Het Mauritshuis in Den Haag ontwikkelde dermatoloog Marianne Crijns, met steun van de NVDV, speciaal voor dermatologen een cursus *Klinisch kijken naar kunst*. Een vraaggesprek over de achtergronden en de doelstelling van deze cursus.

Waar komt je belangstelling voor kunst vandaan?

“Kunst is mij met de paplepel ingegoten. Als kind ging ik met mijn vader en moeder vaak op zondagmiddag naar een galerie of tentoonstelling. Toentertijd vond ik dit natuurlijk niet altijd leuk, maar een bevriende galeriehoudster zette mij dan vaak aan het tekenen of verzon klusjes zodat mijn ouders wat langer in haar galerie konden doorbrengen.” Ze vult aan. “Mijn vader verzamelde moderne kunst. Mijn focus op oudere stromingen is geboren door mijn hobby en mijn samenwerking met Rieke van Leeuwen, kunsthistorica en medeauteur van mijn boek *Huidziekten in de beeldende kunst* (destijds was zij conservator bij het Mauritshuis) omdat op oudere kunstwerken vaak (huid)ziekten zijn afgebeeld.”

Welke liefde kwam het eerst: die voor de kunst of die voor dermatologie?

“Belangstelling voor kunst was er dus al heel vroeg, dat ik dermatoloog wilde worden wist ik eigenlijk pas na mijn coschappen dermatologie. Mijn promotieonderzoek tijdens de opleiding dermatologie liep zelfs vertraging op door mijn hobby, omdat ik mijn kunstboek graag als eerste af wilde hebben. Dat boek verscheen in 1991.”

Kunnen we nog een nieuw boek verwachten, en zo ja wanneer?

“Ik heb al vaak geprobeerd om met mijn opgebouwde verzameling een nieuw boek uit te geven. De afbeeldingen moeten worden vergoed aan het museum of aan de kunstenaar en hierdoor lopen de kosten voor een boek al snel zeer hoog op. In dit tijdschrift verzorg ik samen met Johan Toonstra de rubriek ‘Dermatologie in de kunst’. Als we voldoende artikelen hebben (momenteel zijn er al veertien) hoop ik dat nog in boekvorm te kunnen uitgeven.”

MINDFULNESS

Wat heeft kunst jou als dermatoloog gebracht/geleerd?

“Het beroep van dermatoloog is erg enerverend en houdt mij dagelijks volop bezig. Daarnaast zijn kunst kijken en er veel over lezen voor mij enorm mindful. Na een museumbezoek ben ik weer helemaal opgeladen.”

Wanneer/hoe is het idee geboren om een cursus op te zetten om de klinische blik aan te scherpen door kijken naar kunst?

“Van het een kwam het ander. Mijn belangstelling voor het onderwerp is gewekt tijdens een lezing over ‘filosofie van het kijken: kunst in een ander perspectief’ naar aanleiding van een boek van Mieke Boon en Henk Steenhuis. [1] Ze lieten een afbeelding zien die mij enorm verraste, omdat ik ontdekte met hoeveel vooroordelen we zaken kunnen waarnemen in het dagelijks leven. Van dit boek en ook het boek van Amy Herman *De kunst van het observeren* heb ik enorm veel opgestoken.” [2] Het viel haar bovendien op dat een niet-dermatologische blik maakt dat mensen bepaalde details niet zagen, die voor haar als dermatoloog evident waren, vanwege haar kijkexpertise voor details in kunst. Crijns besefte: “Door training is dit proces dus te verbeteren! Omdat in ons ‘kijkvak’ observeren enorm belangrijk is, wilde ik deze methode op dermatologen overdragen.” Ze ging oefenen en proefdraaien met verschillende groepen. Zij ontmoette overal enthousiasme maar ook “dat na het volgen van de cursus het aantal verrassende observaties van details van de deelnemers toenam. We hebben dit opgeschreven in het artikel *Kunst kijken, verbetert het observatievermogen*. [3] Nu zijn we bezig deze methode te professionaliseren voor alle dermatologen (i.o.) en artsen. Dit kwam nadat ik contact legde met de directeur van het Mauritshuis, Emilie Gordenker. Hier is een team met Femke Hameetman, hoofd educatie van het Mauritshuis uit voortgekomen. In 2019 willen we starten met dermatologen (i.o.) en de daaropvolgende jaren, bij voldoende inschrijvingen, met artsen in het algemeen.”

METHODE VAN OBSERVEREN

Hoe de cursus in elkaar zit? “De rondleiding start met uitleg en instructies. Daarna gaat men in groepjes volgens PROVOKE vier schilderijen analyseren, zonder informatie vooraf over deze kunstafbeeldingen en zonder iPhone mee. In het tweede deel van de sessie gaan de groepen opnieuw langs de schilderijen met een ervaren rondleider van het Mauritshuis die dan vertelt wat men allemaal had kunnen detecteren inclusief uitleg over de symboliek achter de schilderijen.”

'Een moeder die het haar van haar kind kamt', bekend als 'De luizenjacht' van Gerard ter Borch (collectie Mauritshuis, Den Haag).

“We zijn bezig met het bouwen van een app. We willen hiervoor te zijner tijd ook accreditatie aanvragen.”

Jullie hebben gekozen voor PROVOKE. Waarom?

“In het *British Journal of Dermatology* stond een evaluatieonderzoek naar het effect van beeldende kunst op de observatieve vaardigheden van dermatologen in opleiding. [4] Dermatologen in opleiding van het Harvard Combined Dermatology Training Program kregen drie open vragen voorgelegd om een kunststuk beter te begrijpen: 1. Wat is er aan de hand in dit kunstobject?; 2. Wat zie je waardoor je dat zegt?; en 3. Wat kunnen we nog meer vinden? Echter in de Nederlandse dermatologie hanteert men PROVOKE om huidafwijkingen te omschrijven. De PROVOKE-structuur is bedoeld om op een systematische manier te omschrijven wat de arts ziet, zonder daar al meteen een diagnose of oordeel op te plakken. Dat dwingt een dermatoloog tot allereerst goed observeren. [5] PROVOKE in de dermatologie is een acroniem waarmee men achtereenvolgens beschrijft: plaats (P), rangschikking (R), omvang (O), vorm (V), omtrek (O), kleur (K) en efflorescentie (E) van de huidafwijking(en).

In onze rondleiding in het Mauritshuis hebben we gekozen voor:

P: Plaats. Waar hangt het doek? Waar komt het vandaan?

R: Relatie. Hoe verhouden de afgebeelde personen of objecten zich tot elkaar? Wat zie je?

O: Omvang van het doek en afgebeelde objecten.

V: Voorstelling. Wat beoogt de schilder? Waarom heeft de schilder dit zo gedaan? Symboliek.

O: Opsporen details. Kleur, vorm, materiaal.

K: Kader. Achtergrondinformatie.

E: Eindconclusie.

In deze wint de kunstliefhebber het van de wetenschapper, erkent Crijns: “Er is geen wetenschappelijk bewijs voor het gebruik van de PROVOKE-structuur, maar het is een goed handvat om de kunstwerken in het museum samen gestandaardiseerd te observeren.”

BEDRIJFSUITJE ALS TIP

Geef enkele redenen waarom dermatologen deze cursus zouden moeten volgen, in jouw eigen ogen.

“Na deze cursus ben je je nog meer bewust van het proces van observeren en je oog voor details zowel op schilderijen dan bij lichamen onderzoek. Je leert echt op een nieuwe manier anders kijken.” Dat grijpt terug op de basis van het vak dermatologie: “De basis van anamnese en goed observeren/lichamelijk onderzoek volgens een gestandaardiseerde structuur voorkomt soms het te snel aanvragen van aanvullend onderzoek.” Meteen opent Crijns ook haar marketing-trukendoos:

“De cursus is uitermate geschikt voor een bedrijfsuitje van bijvoorbeeld een maatschap of a(n)ios in opleiding. En combi- neer dat vooral met een lunch of diner in het Mauritshuis!” Anno 2019 ligt een app meer voor de hand dan een boek, zo weet ook Crijns. “We zijn bezig met het bouwen van een app. We willen hiervoor te zijner tijd ook accreditatie aanvragen.”

Speciale rondleiding voor dermatologen en hun partners

Voor dermatologen is de volgende datum gereserveerd voor rondleiding en cursus in het Mauritshuis. De kosten bedragen € 35,- p.p. Wij hopen dat dermatologen ook hun partner meenemen op deze leerzame middag.

Aanmelding kan bij het secretariaat van de NVDV, via Miranda Staartjes (m.staartjes@nvdv.nl).

Vrijdag 21 juni 15.00-17.00 uur (maximaal 16 deelnemers).

Wie werkten er mee aan de cursus?

Marianne Crijns, dermatoloog en Anna Haersma de With, aios dermatologie (per juli 2019): opzet van de rondleiding. Jannes van Everdingen, bedenker van PROVOKE in de dermatologie en namens de NVDV betrokken bij dit project. Femke Hameetman, Hoofd Educatie en Publieksbegeleiding Mauritshuis.

Shahaila Winklaar, rondleidster Mauritshuis met ervaring in geneeskundig onderwijs.

Mh Mauritshuis

LITERATUUR

1. Boon M, Steenhuis MH. *Filosofie van het kijken*. Lemniscaat, Rotterdam 2009.
2. Herman A. *De kunst van het observeren*. Atlas Contact, Amsterdam 2016.
3. Merckelbach SME, van der Waal RIF. *Kunst kijken, verbetert het observatievermogen*. *Ned Tijdschr Dermatol Venereol* 2018;1:35-41.
4. Braverman IM. *To see or not to see: How visual training can improve observational skills*. *Clinics in Dermatology* 2011;29:343.
5. Everdingen JJE van. *Provoke*. Bohn Stafleu Van Loghum. *Bijblijven* 1994;10:5-8.

CORRESPONDENTIEADRES

Marianne Crijns

E-mail: mb.crijns@nki.nl